

Procesualitatea delirului primar și transpersonalizarea delirantă

Seminar 6, 28 mai 2023

1. Dispoziția delirantă atmosferică, centralitatea referențială și percepția delirantă... ce „mută,, psihismul în „lumea delirantă,,

Psihopatologia delirantă, care e centrată pe o metamorfoză identitară ce mută subiectul în condiția deficitară a unui personaj dintr-o lume fictivă, se corelează cu variate trăiri anormale din arie perceptivă, multe fiind diferite de modelul halucinator propriu zis. Trăirile din „**procesualitatea delirului primar**,, comentată de Jaspers, se corelează cu modelul celor „de tip global, atmosferic,, pe care le aduce în discuție sd. Dep/Der st. Doar că, acum nu e vorba doar de sentimentul de detașare neutră (neaderență, neimplicare) în raport cu sine, alții, situația și lumea; ci de un sentiment de nefamiliaritate – straniețate – tensionată, orientată în direcția așteptării unei „schimbări existențiale,, (care, de fapt...se și produce odată cu neintrarea în delir). Subiectul e intrigat de sentimentul că „se va întâmpla ceva important...care-l privește în mod special,,...resimțind apoi.. și adâncindu-se.. într-un sentiment de „centralitate referențială,,. Această stare constă în senzația că tot ce se întâmplă în jur.. se referă la el...resimțind cu fragmente perceptivă anoste ..capătă o semnificație specială.. ascunsă...

În descrierea clasică a lui Jaspers, primul moment al acestui proces constă într-un sentiment vag, o „dispoziție atmosferică,, ..că totul în jur devine nefamiliar...straniu...ciudat..neobișnuit..; fapt ce induce o stare de tensiune...de nedumerire și așteptare..El are impresia că „parcă...în aer plutește ceva special...parcă se află...undeva,,o prezență străină,,...că totul se derulează „nefiresc,,...eventual cu „coincidențe problematice,,... intrigante,, Această

stare inițială – etichetată ulterior ca „trema,,...evoluează în direcția resimțirii unei „centralități referențiale,,.

Subiectul resimte că tot ce se întâmplă are , într-un fel, o legătură cu el,... că el e centrul unor evenimente deosebite, care-l vor afecta. În faza incipientă a acestei „invazii delirante,, „centralitatea” pe care o resimte se conjugă cu trăiri perceptivă particulare „de referință”. Acestea constau în faptul ca, atenția sa este atrasă de variate detalii perceptivă ale ambianței, culori, numere, fenomene atmosferice, trecerea unei mașini, un cântec de pasăre, întâlnirea unei cunoștințe, un anunț făcut la radio sau TV... etc.,... care... îi apar ca mesaje misterioase, aluzive, cu subînțeles, ce îi sunt transmise în mod special. Uneori, el resimte că funcționează două nivele de semnificație: unul se referă la mesajele adresate tuturor; al doilea, din spatele acestora, ar fi destinat doar lui însuși. El poate resimți că.. speakerul de la TV, când anunță ceva, se uită direct în ochii săi, pentru a-i transmite astfel de mesaje. Trăirile senzitive de relație, ce constau în impresia că alții privesc subiectul în mod deosebit și îl comentează, se pot corela cu acest fenomen. (Dar e vorba doar de o intersecție, deoarece valențele senzitivității relaționale sunt multiple: curiozitate, comentarii depreciațoare de batjocură, supraveghere etc. Iar trăirea centralității nu se rezumă la resimțirea unor priviri speciale ale altora; și nici doar la sentimentul de a fi urmărit și supravegheat).

Subiectul se întreabă și îi întreabă pe alții: ”oare ce vrea să însemne (ce mesaj special pentru mine poartă) acest număr, culoare, zgomot etc.?” Nimic nu mai e indiferent...fragmentele realității se învârt în jurul pacientului într-un vârtej, creează o atmosferă specială, stranie, bizară ce crește în intensitate și îl amețește. El îi interpelează pe cunoscuți:...” ai văzut!! ”

În modelul clasic al procesualității delirului primar..sentimentul de centralitate se accentuează (de ex. se poate ajunge în stări precum cele exprimate de un pacient care afirma: ” *Simt că sunt placa turnantă a lumii în*

interiorul căreia forțe malefice pe care nu le pot preciza, influențează negativ evenimentele mondiale,,)

Faza următoare – și ultima – a acestei procesualități constă din percepția delirantă. Aceasta e o percepție banală care devine purtătoarea unei semnificații care reduce tensiunea dispoziției delirante... deschizând brusc ușa spre intrarea pacientului în scenariul delirant, în care el devine un personaj, într-o altă lume. De ex. percepând un anumit număr de mașină ce trece pe stradă...are brusc intuiția: „*Deci, sunt urmărit de Mafia internațională deoarece urmează să fiu ales președinte ONU*”; sau, perceperea unui câine negru îi relevă brusc că: “*e bolnav de cancer hepatic și va infesta întreaga omenire cu EBOLA, înainte de sfârșitul lumii*”. Jaspers insistă în mod special asupra rolului pe care-l joacă în acest proces distorsiunea semnificației; care, deși e consubstanțială oricărei percepții, intervine în cazul delirului primar cu sens special. El scrie:

“Experiența delirului primar este analoagă cu sesizarea directă (de tip vizual) a semnificațiilor (Sehen von Bedeutungen). Conștiința unei semnificații particulare produce o transformare radicală. Receptarea intruzivă directă, imediată (unmittelbar) a noii semnificații este experiența fundamentală a delirului primar. Nu e vorba de o interpretare, ci de o experimentare directă a unei semnificații aparte pe care o ocazionează perceperea unui lucru sau a unei situații, care formal rămâne normală și neschimbată. Orice experiență delirantă primară este o experiență a semnificațiilor.

Mutația psihică spre universul delirant ce se petrece odată cu percepția delirantă a fost comparată cu procesul normal de trăire de către persoana spirituală normală a unei revelații, care-i deschide un nou orizont interior, o nouă înțelegere a lumii; proces care acum se finalizează prin ”căderea” subiectului, prin „transpersonalizarea” sa pe orbita psihotică.

”În continuare În Psihopatologia Generală, Jaspers dă câteva exemple de delir primar recent instalat:“Dintr-odată (pentru pacient) lucrurile par să semnifice ceva cu totul deosebit. El vede oameni în uniformă pe stradă; acești sunt, desigur, soldați spanioli. Apar alte uniforme; sunt acum soldați turci. Este (desigur) arhiducele mort care a reînviat. Două

persoane ce se întâlnesc sunt Schiller și Goethe...(alt pacient).” Plecând dimineața de acasă am constatat în piața brusc că ceva e în neregulă cu ceasul; s-a oprit brusc și a început să meargă în alt sens; m-am gândit că se apropie sfârșitul lumii; am văzut niște soldați și mi-am dat seama că sunt o persoană “așteptată”; ei au trecut uitându-se la mine, mi-am dat seama că lumea se învârte în jurul meu....Când a trecut o mașină nu am auzit-o...pe măsură ce mașina se apropia am simțit că parcă emit ceva care ar putea-o opri...începeam să refer totul la mine, parcă totul era făcut pentru mine...lumea nu se uita la mine și asta parcă-mi transmitea că sunt o ființă îngrozitoare și de aceea evită să mă privească”.

Exemplele lui Jaspers ilustrează nu doar mutația bruscă pe care o resimte pacientul în universul ireal și incomprehensibil al delirului marcat de centralitate, ci și caracteristicile de ficțiune ale acestui univers, în care apar personaje istorice și culturale, extrase desigur din memoria sa. Este ca și cum el a trecut un prag și a căzut într-o altă lume, spre un tărâm de ficțiune, din care nu-și mai poate reveni spontan. (Totul se petrece la fel ca atunci când începi să citești o carte de basme fantastice sau ai coborât pe o scenă unde se joacă un teatru absurd; și ai adoptat cu convingere rolul unuia dintre personaje, urmând ca în continuare să trăiești după regulile de desfășurare a scenariului piesei. Dar,... fără a mai putea reveni apoi în sala de spectacol și pleca acasă, în mijlocul vieții cotidiene.)

2. Transpersonalizarea psihotică din delirul primar

Modelul delirului primar pe care l-a propus Jaspers se păstrează și în prezent, mai ales cu valoare didactică. Etapele clasice ale derulării sale sunt: dispoziția atmosferică tensionată a nefamiliarității și stranieții lumii trăite; - trăirea centralității referențiale; - percepția (intuiția, amintirea) delirantă, ce conduce la intrarea, ca personaj, într-o lume delirantă fictivă.

În cazuistica clinică însă, această simptomatologie nu se petrece decât în puține cazuri exact după această schemă și într-o modalitate acută. În schimb, momentele sale cheie pot fi recunoscute, prin diverse simptome subiective, în

perioada instalării și consolidării delirului paranoid complex, a „mutării„psihismului pe „orbita psihotiformă paranoidă”, subiectul comentându-le ca o specială „schimbare„, a existenței sale, pe care deseori o etichetează ca „vrăjire„, (am fost vrăjit !!).

Aspectul fenomenologic subiectiv în faza inițială a delirului primar este sentimentul că “se întâmplă ceva”, “ceva se schimbă”. Schimbarea resimțită privește atât subiectul, cât și ambianța sau pe alții, cu accente variate în descrierile pacienților. Esențială e impresia că ansamblul realității se transformă, pentru pacient, într-un mod bizar; că persoana intră într-o lume aparte, deosebită de cea în care a trăit; proces pe care îl etichetează de obicei ca “vrăjire”. Aceasta e cel mai frecvent atribuită cuiva: membrilor de familie, vecinilor, cunoștințelor, colegilor de serviciu, unor instanțe supranaturale. Sau chiar “vrăjitorilor”, când delirul are caracteristici narrative mai accentuate. Sentimentul de schimbare e anunțat de misterioasele semnale „de referință”; ce se articulează de obicei cu simptomatologia delirantă paranoidă propriu zisă, constând în urmărire, persecuție, fenomene de transparentă influență, posesiune, relație cu divinitatea, halucinații, (predominant auditive), modificări ale dispoziției afective și ale comportamentului, trăirea unei noi identități - de personaj.

Schimbarea resimțită este uneori clar formulată de pacient care poate să afirme: “nu știu ce am, se întâmplă ceva cu mine, am nervi....toți mă spionează...” , “de câteva luni, simt că m-am schimbat, nu mai sunt eu”..., „alunec în trecut, am sentimentul, convingerea chiar, că toți oamenii îmi vor răul”..., “am simțit că se întâmplă ceva cu mine, că mă modific, eram dornică de distracții, am cheltuit mulți bani, am făcut abuz de relații sexuale”...“de patru luni simt că se întâmplă ceva cu mine, nu mai sunt eu, m-am modificat în interior, mi s-a schimbat vocea, nu mă mai pot concentra, mi se citesc gândurile...”; “în ultimele șase luni simt că m-am schimbat, se petrece ceva cu mine, parcă o voce vorbește din interiorul meu dar nu o pot localiza, parcă mi se

citesc gândurile"...; "m-am schimbat, sunt o altă persoană, am înviat acum o săptămână",... "am simțit cum intru în niște canale din care nu mai pot ieși",... "de fapt nu lumea s-a schimbat, eu sunt cel ce m-am schimbat și am început să o înțeleg altfel",... " am hotărât să mă extrag din realitate prin exerciții yoga",... „ambianța locuinței e modificată, lucrurile nu mai sunt la locul lor, parcă cineva le așează altfel, parcă e cineva în casă” (uneori, subiectul identifică această prezență nelămurită cu cea a diavolului). Momentul schimbării se poate exprima și prin trimitere la o revelație divină: subiectul strigă “există Dumnezeu”; sau, prin faptul că unele semne indică sfârșitul lumii.

Trăiri mărturisite de pacienții pe parcursul procesului de transpersonalizare.

În debutul delirului primar apare sentimentul schimbării ambianței, a propriei persoane și al altora:...”de 3 luni lumea din jur se schimbă, locuința, satul, nu mai sunt ca înainte,”;.....”realitatea parcă e schimbată, oamenii pun întrebări al căror sens nu îl înțeleg; “de o lună simt o stare de oboseală deosebită, de nesiguranță, am impresia că atmosfera din jur s-a schimbat, sunt urmărită, colegele își bat joc de mine”;... ..”totul în jur e modificat ”lumea din jur se schimbă, nordul a devenit vest și asta mă deranjează, deoarece nu mai pot să mă orientez”,.....

Schimbarea poate fi referită explicit la sine:: ”nu știu ce am, se întâmplă ceva cu mine, am nervi....toți mă spionează...”.. ”de câteva luni simt că m-am schimbat, nu mai sunt eu”.. , „alunec în trecut, am sentimentul, convingerea chiar, că toți oamenii îmi vor răul”..., ”am simțit că se întâmplă ceva cu mine, că mă modific”;...”de patru luni simt că se întâmplă ceva cu mine, nu mai sunt eu, m-am modificat în interior, mi s-a schimbat vocea, nu mă mai pot concentra” ”m-am schimbat, sunt o altă persoană, am înviat acum o săptămână”....

“De fapt nu lumea s-a schimbat, eu sunt cel ce m-am schimbat și am început să o înțeleg altfel”,... ”am simțit cum intru în niște canale din care nu mai pot ieși”,...,,ambianța locuinței e modificată, lucrurile nu mai sunt la locul lor, parcă cineva le așează altfel, parcă e cineva în casă” momentul schimbării se poate exprima prin faptul că unele semne indică sfârșitul lumii.

Sentimentul schimbării se poate referii la propria corporalitate... Aspectul feței apare ca modificat, “îmbătrânit”, “altfel”;... privirea nu mai e ca cea dinainte;... privind-se în oglindă subiectul are impresia că s-a îngrășat sau a slăbit, că .. arată diferit că vede pe altcineva. Se pot manifesta simptome clasice de modificare a schemei corporale: părți ale corpului apar modificate ca dimensiune și formă, “capul e mai mare, devine pătrat”...”în jurul capului e un cerc galben strălucitor” Pacientul se poate resimți ca dedublat, că “în el mai e cineva, o altă persoană”. ; ” se petrece ceva cu mine, parcă o voce vorbește din interiorul meu dar nu o pot localiza, parcă mi se citesc gândurile”...;

Persoanele din jur îi apar delirantului ca fiind “altfel”, uneori ca “substituite”, “mascate”, “gonflate”, “soțul parcă ar fi un vampir”; ceilalți îi apar ca “diavoliți”, aspectul lor e particular, “au ochii roșii”, “se mișcă altfel”.. ...comportamentul lor e schimbat: “soția începe să aibă un comportament rece, distant, indiferent”, “mama pare a se comporta altfel, ca și cum i-ar face avansuri sexuale băiatului”. Felul celorlalți de a umbla și vorbi devine misterios, neobișnuit: unele persoane își mișcă altfel piciorul, fac grimase;.. îmbrăcămintea e și ea cu semnificații particulare: “cei îmbrăcați în blugi și în albastru mă influențează negativ” etc

3. Delirul primar și transpersonalizarea psihotic

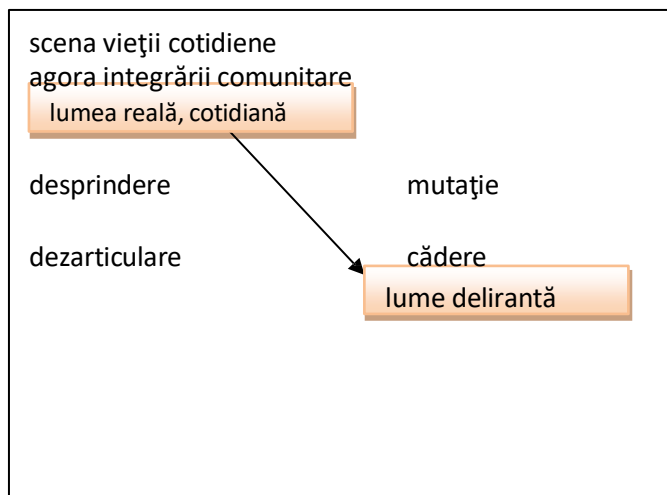
Sentimentul schimbării psihice a lumii corelative poate fi însoțit de unul al propriei schimbări corporale. Aspectul feței apare ca modificat, “îmbătrânit”, “altfel”; privirea nu mai e ca cea dinainte; privindu-se în oglindă subiectul are impresia că s-a îngrășat sau a slăbit, că oricum, arată diferit. “Semnul oglinzii” descris în debutul schizofreniei, se corelează evident cu acest sentiment de schimbare a aspectului corporal propriu, care e purtătorul identității personale. Uneori pacientul afirmă că privind în oglindă vede pe altcineva (o pacientă acoperită din această cauză toate oglinzile din casă).

Poate apare apoi sentimentul dedublării psihocorporale, care pregătește trăirea posesiunii de către diavol sau spirite. Pacientul resimte că e dedublat, că “în el mai e cineva, o altă persoană”. Posesiunea corporală este atribuită predominant diavolului care, din interiorul corpului are acces la intimitatea sa psihică; fapt ce joacă acum un rol important în fenomenele de transparență influență. În schimb transpersonalizarea ce se realizează în direcția persoanelor divine – exprimată prin afirmații precum: “sunt fiul lui Dumnezeu,...Dumnezeu e în mine...etc.” - nu pune un accent deosebit pe corporalitate. Simptome clasice de modificare a schemei corporale se pot manifesta în formule de tip halucinator delirant: părți ale corpului apar modificate ca dimensiune și formă, “capul e mai mare, devine pătrat”...”în jurul capului e un cerc galben strălucitor”...cenestopatiile și senzațiile cutanate pot fi comentate ca “șerpi ce umblă pe corp și pătrund în abdomen”, “spirale a unor duhuri ce acționează pe tegumente și intră în cap” ”propriul corp e perceput din exterior” etc.

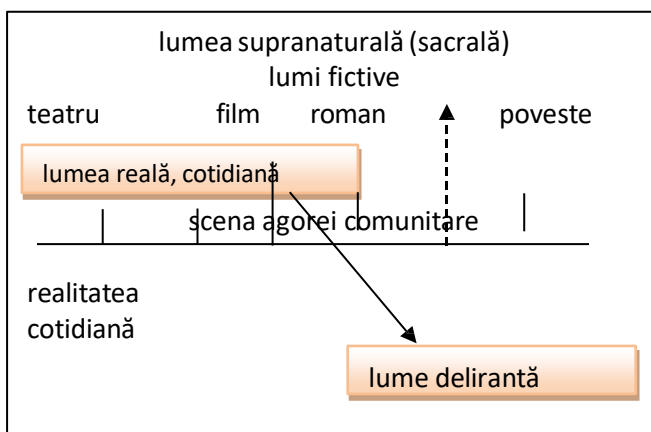
Sentimentul de schimbare subiectivă și corporală se însoțește de obicei de cel al schimbării ambianței și al altora. Pacienții pot relata:.....”de 3 luni lumea în jur se schimbă, locuința, satul, nu mai sunt ca înainte,”;...”realitatea parcă e schimbată, oamenii pun întrebări al căror sens nu îl înțeleg; “de o lună simt o stare de oboseală deosebită, de nesiguranță, am impresia că atmosfera din jur s-a

schimbat, sunt urmărită, colegile își bat joc de mine...”; “totul în jur e modificat, dacă mă uit în oglindă parcă nu sunt eu și îmi spun “este o prostituată” așa spun și niște voci de bărbați...”;”lumea din jur se schimbă, nordul a devenit vest și asta mă deranjează, deoarece nu mai pot să mă orientez”, etc....Persoanele din jur îi apar delirantului ca fiind “altfel”, uneori ca “substituite”, “mascate”, “gonflate”, “parcă ar fi un vampir”; ceilalți îi apar ca “diavoliți”, aspectul lor e particular, “au ochii roșii”, “se mișcă altfel”.

Transpersonalizarea psihotică delirantă (1)

Intrând în delir, subiectul se simte prins în derularea unor evenimente ce-l afectează în mod special, e acaparată de un scenariu a cărui erou principal se simte; el aderă de acesta, e convins de cele ce le simte că se petrec cu el, pe scena noului univers delirant în care a intrat.

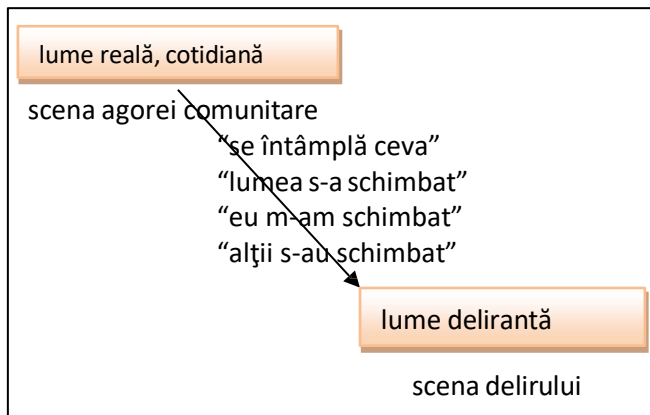

Delirantul aderă necondiționat la situația delirantă pe care o trăiește pe scena “lunii delirante” pe care se desfășoară scenariul delirului, în care e convins că: e urmărit, persecutat, înșelat, iubit, dirijat, posedat de diavol, apropiat de Dumnezeu etc. Universul delirant poate fi comparat cu lumea fictivă a miturilor, literaturii, teatrului, filmului.

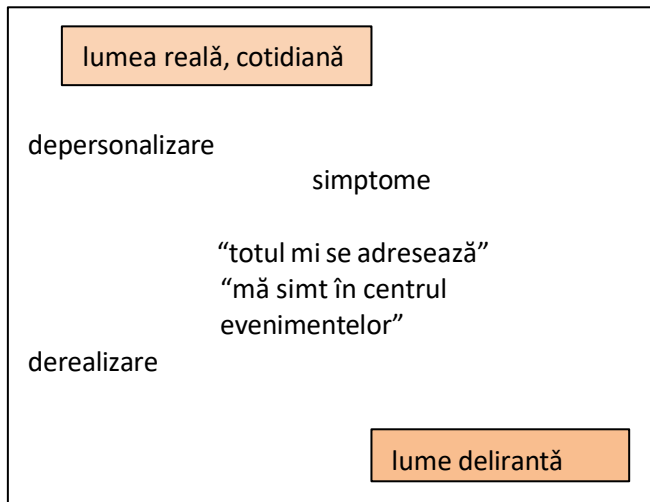
Comportamentul celorlalți apare de asemenea ca schimbat: “soția începe să aibă un comportament rece, distant, indiferent”, “mama pare a se comporta altfel, ca și cum i-ar face avansuri sexuale băiatului”. Felul celorlalți de a umbla

și vorbi devine misterios, neobișnuit: unele persoane își mișcă altfel piciorul, fac grimase. Îmbrăcămintea e și ea cu semnificații particulare: “cei îmbrăcați în blugi și în albastru mă influențează negativ”

Transpersonalizarea psihotică delirantă (2)

El simte această trecere ca o schimbare: simte că lumea s-a schimbat, el s-a schimbat, e altfel, modificat, nu se mai recunoaște, alții s-au schimbat, sunt substituiți, modificați, “diavoliți” etc. În debutul episodului psihotic, se petrec și modificări dispoziționale: anxioase, disforice, depresive, euforice (maniacale), care sunt resimțite subiectiv și se manifestă comportamental.

Schimbarea se însoțește de manifestarea unor simptome psihotice care marchează sentimentul de centralitate (faptul de a fi în centrul evenimentelor). Așa sunt:

- Trăiri senzitive de relație;
- Trăiri de urmărire și supraveghere a intimității
- Simptome de referință
- Dispoziție, percepție delirantă
- Halucinații auditive comentative
- Simptome de transparență-influență
- SRP
- Alte dispoziții afective

Schimbarea ambianței și a altora corespund simptomatologiei clasice a derealizării, care, acum, în cazul intrării în delir, e resimțită mai ales ca o lume de ficțiune, populată de variate entități neobișnuite, supranaturale: spirite, energii, duhuri, “câmpuri energetice”, “extratereștri”. Iar aceste entități învăluie ca un “câmp”, ca o “atmosferă” “eul” mai mult sau mai puțin dedublat al psihoticului, penetrându-i intimitatea, acționând asupra gândurilor, comportamentului, mișcărilor, vorbirii și funcționării corpului său.

La această atmosferă schimbată a ambianței, a lumii, se pot adăuga și percepții determinate, care apar ca având o semnificație deosebită. Pacientul poate relata: “am văzut o pisică cu colți mari care era trimisă de Dumnezeu” ;
“ am văzut în curte pene și un topor înfipt într-un lemn, pe care sigur vecinii l-au pus în mod special...”; „când am tras apa la baie am auzit un mieunat de pisică”, „telefonul sună ciudat...”;”pe stradă am văzut o mașină albastră care sigur a venit după mine”....;”am primit o floare specială, care sigur se numește A (numele pacientei), astfel încât am căpătat puteri speciale asupra diavolului”.....În această atmosferă psihotică se infiltrează apoi variate halucinații și pseudohalucinații, tulburări formale ale cursului ideativ, simptome de transparență/influență, dezorganizare ideo verbală și straniețate autistă.

Apropierea dintre procesul delirului primar și psihopatologia Sd.

Dep/Der,st. este una fenomenologică. Subiectul resimte că mesajele misterioase ce-i sunt transmise prin simptomele de referință, indică pentru el o schimbare fundamentală, ce presupune ieșirea din ambianța lumii cotidiene, care-și pierde firescul și stabilitatea. Iar sentimentul pierderii identității proprii și a lumii cu care era familiarizat, e o avantcameră pentru intrarea în lumea delirantă. Atmosfera de “vrajă”, de “vis” este tocmai cea care marchează mutarea persoanei într-o trans-realitate fictivă, a lumii delirante. În concluzie, o abordare a sindromului de depersonalizare derealizare dintr-o perspectivă nerigidă, poate fi utilă unei psihopatologii comprehensive.